

2001. – 1280 с. – (Мир енциклопедий).

11. Новый український тлумачний словник. Близько 20000 слів і словосполучень [укл. Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник; за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського]. – Харків: Книжковий клуб “Клуб Сімейного Дозвілля”, 2008. – 608 с.

12. Пивоев В. М. Функции мифа в культуре / В. М. Пивоев // Вестник МГУ. Серия Философия. – 1993. – № 3. – С. 37–45.

13. Платон. Сочинения: [в 3 томах] / Платон: [под общ. ред. А. Ф. Лосева и В. М. Асмуса; пер. с древнегреч.]. – М.: Мысль, 1968. – Т. 1. – 623 с. (АН СССР. Ин-т философии. Философское наследие).

14. Платон. Сочинения: [в 3 томах] / Платон: [под общ. ред. А. Ф. Лосева и В. М. Асмуса; пер. с древнегреч.]. – М.: Мысль, 1971. – Т. 3. – Ч. 1. – 687 с. (АН СССР. Ин-т философии. Философское наследие).

15. Політологічний енциклопедичний словник: навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів. – К.: Генеза, 1997. – 400 с.

16. Шеллинг Ф. Философия искусства / Ф. Шеллинг. – М.: Мысль, 1966. – 496 с.

References

1. Aristotel'. Sochinenija: [v 4 tomah] / Aristotel': [red. V. M. Asmus]. – M.: Mysl', 1976. – T. 1. – 550 s. – (AN SSSR. In-t filosofii. Filosofskoe nasledie).

2. Aristotel'. Sochinenija: [v 4 tomah] / Aristotel': [obshh. red. A. I. Dovatura; per. s drevnegrech.]. – M.: Mysl', 1983. – T. 4. – 830 s. (Filosofskoe nasledie. T. 90).

3. Bart R. Mifologija / R. Bart; [Per. s fr., vstup. st. i komment. S. N. Zenkina]. – M.: Izd-vo im. Sabashnikovyh, 1996. – 312 s.

4. Bol'shoj jenciklopedicheskij slovar': filosofija, religija, jezoterizm, politjekonomija; [Glavn. nauch. red. i sost. S. Ju. Solodovnikov]. – Mn.: MFCP, 2002. – 1008 s.

5. Ionin L. G. Sociologija kul'tury / L. G. Ionin. – M.: Izd. Dom GU VShJe, 2004. – 427 s. – (Uchebnyki vysshej shkoly jekonomiki).

6. Kassirer Je. Tehnika sovremennyh politicheskikh mifov / Je. Kassirer // Vestnik MGU. Ser. 7, Filosofija. – 1990. – № 2. – S. 58–69.

7. Kravchenko I. I. Politicheskaja mifologija: vechnost' i sovremennost' / I. I. Kravchenko // Voprosy filosofii. – 1999. – № 1. – S. 4–17.

8. Levi-Stross K. Strukturnaja antropologija / K. Levi-Stross. – M.: Akademicheskij proekt, 2008. – 555 s. – (Filosofskie tehnologii).

9. Meletinskij E. M. Pojetika mifa / E. M. Meletinskij. – M.: Nauka, 1976. – 408 s. – (Issledovanija po fol'kloru i mifologii Vostoka).

10. Novejšij filosofskij slovar'; [Glavn. nauch. red. i sost. A. A. Gricanov]. – Mn.: Interpresservis; Knizhnyj Dom, 2001. – 1280 s. – (Mir jenciklopedij).

11. Novij ukrains'kij tлумачnij slovník. Bliz'ko 20000 sliv i slovospoluchen' [ukl. N. D. Kusajkina, Ju. S. Cibul'nik; za zag. red. d-ra filol. nauk, prof. V. V. Dubichins'kogo]. – Harkiv: Knizhkovij klub “Klub Simejnogo Dozvilja”, 2008. – 608 s.

12. Pivoev V. M. Funkcii mifa v kul'ture / V. M. Pivoev // Vestnik MGU. Serija Filosofija. – 1993. – № 3. – S. 37–45.

13. Platon. Sochinenija: [v 3 tomah] / Platon: [pod obshh. red. A. F. Loseva i V. M. Asmusa; per. s drevnegrech.]. – M.: Mysl', 1968. – T. 1. – 623 s. (AN SSSR. In-t filosofii. Filosofskoe nasledie).

14. Platon. Sochinenija: [v 3 tomah] / Platon: [pod obshh. red. A. F. Loseva i V. M. Asmusa; per. s drevnegrech.]. – M.: Mysl', 1971. – T. 3. – Ch. 1. – 687 s. (AN SSSR. In-t filosofii. Filosofskoe nasledie).

15. Politologichnij enciklopedichnij slovník: Navch. posibnik dlja studentiv vishh. navch. zakladiv. – K.: Geneza, 1997. – 400 s.

16. Shelling F. Filosofija iskusstva / F. Shelling. – M.: Mysl', 1966. – 496 s.

Goyman O. A., competitor of the Department of Management, Information and analytical activities and European Integration, National Pedagogical M. P. Drahomanova (Ukraine, Kiev), elenka_02@i.ua

The functions of social mythology (modern Ukrainian context)

The article represents a brief excursus which helps to track the evolution of myth. The basic approaches to myth presentation are studied, and its functions in cultural, social and political aspects are emphasized on the base of these approaches. The author shows similarity of the notions “mythology” and “ideology” on the base of their function consistency.

Keywords: myth, mythology, social mythology, consciousness, collective consciousness, mass culture, ideology.

Goyman O. A., соискатель кафедры управления, информационно-аналитической деятельности и евроинтеграции, НПУ им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), elenka_02@i.ua

Функции социальной мифологии (современный украинский контекст)

Представлен краткий историко-философский экскурс, что позволяет проследить эволюцию в понимании мифа. Рассматриваются основные подходы в интерпретации мифа, на базе которых выделяются его функции в культуре и социально-политическом аспекте. Автор показывает сходство понятий “мифология” и “идеология на основании схожести их функций.

Ключевые слова: миф, мифология, социальная мифология, сознание, массовое сознание, массовая культура, идеология.

* * *

УДК 1:340

Марченко О. В.
доктор філософських наук, завідувач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін, Дніпропетровський
державний університет внутрішніх справ
(Україна, Дніпропетровськ), lina728@ukr.net,
Бондаренко М. О.
студентка, Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ
(Україна, Дніпропетровськ), lina728@ukr.net

ІДЕЯ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВА РЕФЛЕКСІЯ

На основі філософсько-правової рефлексії щодо генезису демократії та закономірностей її розвитку у постіндустріальних суспільствах обґрунтовано напрямки її пріоритети суспільних трансформацій в Україні на сучасному етапі, доведено необхідність не лише теоретичного осягнення феномену демократії, а й цілісного історико-філософського аналізу онтологічних засад та соціокультурних алгоритмів реалізації його на українському “ґрунті”.

Ключові слова: ідея демократії, принципи і цінності демократії, філософія права, правосвідомість і правова культура, ментальність українського народу, громадянське суспільство, верховенство права, права і свободи громадян.

Демократія у сучасній філософії права осмислюється як цінність правової держави. Проте до сьогодні науковці ще не виробили остаточних, загальноприйнятих уявлень про цей феномен, на основі яких кожен громадянин міг би дати чітку відповідь на питання: “Чи є Україна демократичною країною?” і “Які перспективи розвитку демократії в нашій країні?”. Аби розібратися у цих складних питаннях замало бути політологом, соціологом або кваліфікованим юристом. Актуальним є звернення до філософсько-правових основ розвитку суспільства, до розгляду ідеї демократії в історичній ретроспективі, образно кажучи, “з висоти пташиного лету”. Такий підхід змушує нас переосмислити те, що робить демократію універсальною і забезпечує її поширення світом, спонукає відшукувати в анналах історії глибинні рушії демократичних перетворень, які нерозривно пов’язані з ментальними особливостями українського народу. А докорінні зрушення в економічній та духовній сферах українського суспільства на етапі постіндустріалізму актуалізують необхідність не лишень теоретичного осягнення феномену демократії, а й цілісного історико-філософського аналізу онтологічних засад та соціокультурних алгоритмів реалізації його на українському “ґрунті”.

До філософської рефлексії ідеї демократії на різних історичних етапах вдавалися як зарубіжні, так і вітчизняні науковці, зокрема Т. Алексєєва, О. Андрієнко, С. Гантінгтон, Є. Ігнатівич, А. Нестеренко, К. Поппер, Д. Растоу, С. Ставченко. Для виявлення специфіки сучасних демократичних та простоталітарних

суспільств важливими є роботи Х. Арентс, О.-Ф. Больнова, Ю. Габермаса, М. Горкгайма, Г. Жиру, К.-П. Лісмана, М. Ліпмана, О. Ребуля, П. Фрейре, К. Ясперса. Історико-філософський аналіз ідеї демократії у контексті розвитку правових засад держави відкриває широкі можливості для реінтерпретацій філософських позицій багатьох мислителів (Платон, Аристотель, І. Кант, І. Фіхте, Ф. Ніцше, Ч. Пірс, Е. Гуссерль, Л. Вітгенштейн та ін.), зокрема в аспекті формування правової культури. Водночас питання взаємозалежності демократичних перетворень і стану правової культури населення, яка є невід'ємною складовою загальної культури і як система духовно-моральних та правових цінностей охоплює найважливіші компоненти правової реальності в її фактичному функціонуванні й розвитку, все ще належить до розряду малодосліджених.

Мета: на основі філософсько-правової рефлексії щодо генезису демократії та закономірностей її розвитку у сучасних суспільствах обґрунтувати напрями й пріоритети соціокультурних трансформацій в Україні, з урахуванням нерозривного зв'язку демократичних перетворень у державі і правової культури її громадян.

Методологічною основою даної наукової розвідки є принцип когнітивної комплементарності, який дозволив здійснити міждисциплінарний синтез філософії права, політології, соціології та історії. У ході дослідження застосовувався метод дискурс-аналізу, системно-теоретичний і структурно-функціональний методи.

Поняття “демократія” складається з двох грецьких слів: “demos” – народ і “kratos” – владарювання, які у поєднанні означають владу народу. Більш розгорнуте визначення було сформульоване американським президентом А. Лінкольном – government of the people, by the people, for the people (Правління народу, обране народом і для народу). В даному випадку усі три англійських прийменники виражають різні аспекти і найбільш суттєві ознаки демократії [1, с. 130].

Своїм корінням демократія сягає Античності – епохи панування міжособистісних відносин. Треба згадати дві важливі її риси. По-перше, антична демократія (як і більш пізні її варіанти) не передбачала поголівної участі мешканців полісу у прийнятті рішень. В усі часи існували традиції й установки на те, що рішення мають прийматися відповідальними громадянами, яким було що втрачати. Однією з ознак полісу була незначна кількість жителів і відокремлене, як правило, приморське розташування у долинах, недостатність природних ресурсів для виживання. А тому єдиним способом вижити було судноплавство і морська торгівля. З огляду на обмеженість у запасах деревини, судна будували невеликі, на 20–30 осіб. Життя цих людей під час шторму цілковито залежало від їхньої згуртованості, здатності сприймати команди й від майстерності кормчого. Так і виник перший осередок демократії.

Слід відзначити, що “правління народу” мало винятково прямі, безпосередні форми. Люди збиралися разом і спільно щось вирішували, спілкуючись у ході цього процесу так, як спілкуються між собою дві людини, тобто безпосередньо сприймаючи співбесідника і оцінюючи його як цілісну особистість: за зовнішніми ознаками, розумом, інтонацією, мімікою, жестами, через взаємну симпатію чи антипатію, байдужість чи

ворожість, а подекуди і через бійку. Така можливість сприймати одне одного безпосередньо і як цілісність – першооснова демократії.

З часом поліси почали розростатися й підтримувати саме таку полісну демократію ставало все важче. Там, де демократію намагалися зберегти в умовах зростання суспільства, виникло два підходи до розв'язання суперечностей: перший – це обмеження кількості тих, хто приймає рішення (квотами, якимись персональними обмеженнями); другий – створення інституту представництва, де норми залишаються стабільними, а конкретні представники регулярно змінюються. Шляхи демократії розійшлися.

Перші філософські оцінки демократії знаходимо у діалозі Платона “Держава”, де він виокремив п'ять форм державного устрою: одну правильну (аристократію) і чотири хибні (тимократію, олігархію, демократію й тиранію). Ідеальною формою правління Платон вважав аристократію (владу найкращих). Аристотель же вважав, що будь-яка ідеальна модель, в тому числі й демократична, небезпечна своєю однобічністю, можливістю і ймовірністю збоїв. Тому він надавав перевагу змішаним формам правління. Власне ж демократія у “немилої” в Аристотеля. Це можна пояснити тим, що мислитель не бачив різниці між “демократією” і “охлократією” (владою черні). Вірніше різницю цю він розумів, але усвідомлював й інше: правителі з допомогою хитромудрої демагогії легко зводять “демос” (народ) до стану “охлоса” (черні), прикриваючись красивими словами про демократію і народовладдя [2, с. 448].

Ідеї Аристотеля розвинув середньовічний філософ Тома Аквінський. У своїх “Коментарях до Аристотелевої політики” він робить узагальнення: “Демократія являє собою певну політію. Але така демократія, за якою управляють постанови, а не закони, не є політією, оскільки остання спирається на закони, що містять універсальні за змістом питання” [3, с. 344].

Таким чином, в Античності та Середньовіччі демократія оцінювалася в цілому негативно. Якщо Платон вважав її однією з найгірших форм правління, то Аристотель класифікував різновиди демократії і дійшов висновку, що у випадках, де зберігається верховенство закону, демократія є наближеною до політії, а отже, допустимою формою устрою.

Розвитку демократичних ідей сприяла Реформація у Європі. Демократичні ідеї висловлені у творах Т. Гоббса, Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо та інших філософів доби Просвітництва. На думку Ж.-Ж. Руссо, демократична форма правління найбільш прийнятна для невеликих держав, аристократична – для середніх, монархічна – для великих. Незалежно від форми правління Руссо називає державу республікою, в якій управління здійснюється через основний політичний закон (мислитель розглядав його, як необхідний атрибут громадянської асоціації), який у системі звичаїв, громадянських і кримінальних законів посідає провідне місце, оскільки регулює життя усієї асоціації.

І. Кант, як найбільш яскравий представник західно-європейської філософії права Нового часу, не надавав особливого значення традиційній класифікації форм держави за числом правлячих осіб (монархії, аристократії, демократії), вважаючи її вираженням букви, а не

духу державного ладу. Він вважає: “Громадянський лад кожної держави повинен бути республіканським”. Він заснований, по-перше, на принципах свободи членів суспільства; по-друге, на залежності усіх від єдиного законодавства; по-третє, на законі рівності усіх. Філософ не очікує, що королі будуть філософствувати або ж філософи стануть королями. Верховенство народу, проголошене Кантом слідом за Руссо, обумовлює свободу, рівність і незалежність усіх громадян у державі. Але він зовсім не помиляється про дійсно широку, неурізану демократію. Для нього республіка не синонім демократії, а монархія – не синонім абсолютизму. Для філософа головне – республіканський лад, хай то буде навіть самодержавна форма влади, якщо в ній реалізований принцип свободи, механізм її захисту – поділ влади, адже і демократія піддається трансформації в деспотизм [4, с. 49].

Важливим етапом у становленні демократії стала “Весна народів” 1848 р., коли у багатьох європейських державах відбулися революції, які завершилися або встановленням республіки (Франція), або пом’якшенням існуючого режиму (Австрія, Пруссія). Проте французька республіка проіснувала лише три роки. Після перевороту 1851 р. було встановлено диктатуру Луї Наполеона III Бонапарта. Нарешті, після поразки у франко-пруській війні і революції 1870 р. було започатковано Третю республіку, яка існувала до 1940 р.

Ставлення до демократії Ф. Ніцше, якого по праву вважають співцем модерного суспільства, є однозначним і категоричним. Історичний період боротьби народу за демократію філософ називає періодом занепаду, що тривав понад тисячу років. Демократія – деградуюча форма держави. Коли в державі втілюється воля аристократів “до прояву влади чи застосування влади”, тоді політика, законодавство, право – інструментарій культури, прояв сили і волі, підйому. Висока культура – аристократична, влада юрби веде до виродження культури, декадансу. Сучасність належить черні, тому потрібна нова аристократія, ворожа юрбі і всякій тиранії, аристократія, що знову напише слово “шляхетний” на нових скрижалях. Прихильність Ніцше до аристократичної державності, естетизму, заперечення демократії пояснює його різкі і часті випадки проти сучасної держави (“державою зветься найхолодніше з чудовиськ”).

У дослідженні проблеми реалізації ідеї демократії у ХХ столітті вагоме слово було сказане К. Поппером. У своїй праці “Відкрите суспільство і його вороги” [5], яка є свого роду відповіддю на загрози для демократії (авторитаризм і тоталітаризм), він виокремив два типи суспільств: відкрите і закрите. Саме у відкритому суспільстві можливе втілення ідеалу демократичного суспільства і власне саме демократія забезпечує розвиток відкритого суспільства.

Американський філософ і педагог Джон Дьюї вважав демократію способом життя, що визначається живою вірою у можливість людської природи. Віра у звичайну людину – природна складова демократичного кредо. “Демократія – це віра у те, що навіть якщо бажання, цілі або наслідки якихось дій різні для різних людей, звичка до дружнього співробітництва сама по собі є безцінним доповненням життя” [6, с. 17].

Загалом же аналіз філософських пошуків суспільного ідеалу дозволяє зробити певні узагальнення: зародившись у грецькому полісі, демократія здобула своє остаточне оформлення вже як продукт протестантської культури. З великим запізненням вона прийшла у католицькі країни. Цей прихід був не в останню чергу пов’язаний із бурхливим економічним розвитком. Так, у 60-х роках ХХ століття Лауреано Лопес Родо передбачив, що Іспанія стане демократичною, коли індустріалізація, урбанізація, підйом середнього класу, інтеграція у світову економіку, а отже, й зростання ВВП, призведуть до фундаментального зрушення у іспанській культурі. Таким чином, економічний розвиток виявляється сприятливий для демократії. Водночас за винятком Східної Азії економіка незахідного зразка відстає у своєму розвитку, а демократія активно розповсюджується лише у країнах, де переважає західна культура. І як не згадати тут вислів С. Лінсета: “Чим вищий економічний добробут нації, тим більше шансів, що вона буде дотримуватися демократичного шляху розвитку” [7, с. 77].

Окрім того, більшість філософів, які так або інакше зверталися до питання демократичних перетворень, схиляються до думки, що поступ демократії західноєвропейськими країнами був тривалий у часі, супроводжувався (за рідким винятком, як-от Данія, яка прийшла до демократії мирним шляхом) революціями та іншими потужними суспільно-політичними трансформаціями, а також вимагав від громадян молодих демократичних країн високого рівня правосвідомості і готовності докладати зусиль до розбудови правової держави.

Розвиток демократії в Україні має свою специфіку і пов’язаний, в першу чергу, із ментальністю українського народу, а саме з такими притаманними йому рисами, як волелюбність, відсутність завойовницьких намірів і прагнення миру, емоційність і схильність діяти “за велінням серця”, глибока релігійність та моральність. Проте ці позитивні риси характеру пересічного українця мають й інший “бік медалі”, а саме, недостатня готовність дотримуватися норм позитивного права, намагання “обійти” закон, якщо виникає така можливість. Саме тому становлення правової демократичної держави в незалежній Україні, основними ознаками якої є розвиток громадянського суспільства, розподіл влади, верховенство права, реалізація прав і свобод громадян, відбувається сьогодні із такими труднощами.

У даному контексті як не згадати відомий постулат про те, що зміст визначає форму. Власне саме з цього варто виходити, змінюючи зміст державності в напрямі структурування демократичної форми. Через це державний устрій не можна розглядати як щось таке, що будується на зразок багатоповерхової будівлі. Держава не складається з окремих “деталей”. Вона ідеальна за своєю сутністю та живе у формах прояву духу народу, у створюваних ним організаційних структурах, і її форма відповідає духу народу. Іншими словами, демократична форма державного устрою має відповідати реальному змісту, що визначається рівнем реалізації людських сутнісних сил.

Аби переконатися у природній схильності українського народу до демократичних засад

суспільного розвитку, звернімося до міркувань українських мислителів. Суспільно-політичний ідеал Г. Сковороди – гармонійне суспільство – трактується ним як “людська держава”, політичний устрій якої спирається на суспільний компроміс, взаєморозуміння і духовну (божественну) єдність громадян. І хоч його міркування певною мірою мають фрагментарний характер, багато в чому позначені утопізмом і містикою, загальна ідеологія повернення (наближення) людини до людських форм соціальних відносин, схоплена філософом досить точно і своєчасно.

Т. Шевченко розглядав демократичний ідеал з позицій гуманізму та природного права і пов’язував його ідеал не з буржуазно-правовим ладом, а з самоуправлінням народу, з громадською, колегіальною формою реалізації влади як гарантією від свавілля владних структур. В основу самоуправління народу він поклав суспільну власність і насамперед власність на землю, а ідеалом для нього була трудова демократична республіка. Говорячи про політичний ідеал Т. Шевченка, слід підкреслити його увагу до сили закону, причому “праведного закону”, як він неодноразово наголошував. “Праведний” закон уже за своєю суттю збігається з традиційними поняттями “правда”, “воля”, “справедливість”. Т. Шевченко чітко показав, що закон, прийнятий експлуаторською владою, не можна сприймати як “справедливий”, бо він не відповідає людським цінностям.

Інший український мислитель, І. Франко, був переконаний, що у майбутньому суспільстві мусить ствердитися справжнє народовладдя, реальна, а не формальна демократія. І. Франко підкреслював пріоритет безпосередньої демократії. Головний засіб здійснення народом своєї влади, на його погляд, це громади, що виконують усі функції управління суспільством: господарсько-економічну й культурно-освітню, судову. Не заперечував він і необхідності представницької демократії для розв’язання деяких важливих для всякого суспільства питань. Ці органи належить утворити на рівні вільного союзу громад, обранці яких сформують єдиний представницький орган для розв’язання питань зовнішньої торгівлі, обміну, суду, оборони. Всі обранці підконтрольні громадам, які їх обрали. За соціалізму, вважав І. Франко, будуть забезпечені свобода кожної людини, цінність якої визначатиметься її здібностями й корисною працею.

Проблема побудови незалежної держави в Україні, на думку В. Липинського, має вирішуватися за допомогою формування національної еліти, підвищення політичної активності та культурності мас. Його концепція державотворення має характер свідомого елітаризму: активна меншість “дає провід і править”, тоді як пасивна більшість залишається об’єктом керування. Еліти змінюють одна одну під впливом існуючих передумов, об’єктивних і суб’єктивних факторів (прав володіння, управлінських здібностей, стихійного прагнення до влади). Ці якості визначають творчий характер еліти, різні типи якої складаються з “войовників”, “продуцентів” та “інтелігентів”.

Навіть побіжний аналіз акцентів, які розставляли у “демократичному питанні” наші співвітчизники, дозволяє зробити висновок про відповідність ідеалу демократії духу українського народу. На жаль, нездо-

ланою перепоною на шляху демократичних перетворень в Україні були і залишаються такі чинники, як недостатня сформованість правової культури, неготовність об’єднати зусилля задля тривалої і послідовної розбудови суверенної держави, в якій верховенство права не лише постулюється, а й беззастережно реалізується. Волелюбність і нескореність українців у боротьбі за свою незалежність, як це не парадоксально, у сучасних умовах вступає у гостру суперечність з одним із провідних принципів демократії – підкорятися тій владі і законам, на існування яких ти дав свою вільну згоду; поважати закон та тих, хто покликаний його охороняти.

Наприкінці ХХ століття, з розвитком транспортних шляхів та ЗМІ, а потім й інформаційних технологій, ідея демократії набула нових і переважно негативних рис із розповсюдженням технологій маніпулювання суспільною свідомістю. Генрі Кісінджеру належить вислів про те, що “одна газета чи радіопередавач можуть важити більше, ніж ескадрилья бомбардувальників”. Інформаційні впливи здійснювалися завжди з метою ініціювання певних реакцій, дій або бездіяльності. Системні інформаційні впливи у сучасному глобалізованому світі можуть мати на меті завдання матеріальної шкоди, тиску на державні інститути. Ми всі так або інакше опиняємось під владою думок і позицій, які звучать з екранів телевізорів, поширюються у соціальних мережах. Як в умовах такого потужного впливу на нашу свідомість, не втратити основні орієнтири для повноцінного суспільного життя, зберегти себе і свою гідність, повагу до закону та основних інститутів держави?

З позиції сучасної філософії права, реалізація моделі суспільного устрою, в основу якого покладено принципи демократії, передбачає, в першу чергу, формування правосвідомості й правової культури громадян. Цей процес має відбуватися поступово. Україні доведеться терпляче пройти усі етапи становлення державності: від усвідомлення власної національної ідентичності й єдності народу до активного реформування на демократичних засадах економіки, правової, освітньої системи тощо.

Що ж ми маємо у кінцевому підсумку? У праці “Майбутнє демократичного процесу: від експансії до консолідації” С. Гантінгтон пише: “Демократизації сприяють певні економічні і культурні умови. В їх числі порівняно високий рівень економічного розвитку і перевага того, що ми називаємо західною культурою з її цінностями, включаючи й західне християнство. На сьогодні практично усі країни з високим або середньо високим рівнем прибутку (за класифікацією МБРР), за винятком Сінгапуру, є демократіями. Так само усі західні країни або ті, що відчули на собі сильний вплив Заходу, окрім Куби та небагатьох інших, мають демократичний устрій. Демократизація якраз не відбулася там, де ці передумови слабкі. Це або бідні, або незахищені за своєю культурою суспільства. У переліку “Фрідом хаус” із 75 країн, які віднесені у розряд “вільні”, лише п’ять припадає на Азію (Японія, Південна Корея, Монголія, Непал, Бангладеш), усього дві належать до мусульманського світу – Бангладеш і Турецька республіка Північного Кіпру, а також всього три належать до східної гілки християнства – Греція, Болгарія,

Республіка Кіпр). Окрім країн Балтії, жодна з держав, що виникли на руїнах Радянського Союзу, не класифікується як “вільна”, тобто демократична. Отже, на сьогодні демократія домінує у Західній і Центральній Європі, Північній і Південній Америці, а також на окраїнах Азії. Її немає у переважаючій частині колишнього Радянського Союзу, Китаї, обширних територіях Південної Азії, в арабському світі, Ірані, більшості африканських країн” [8, с. 318]. Наскільки ефективною буде демократична модель на “українському ґрунті”, покаже час. Але без сумніву, це довгий і нелегкий для нашого народу шлях.

Список використаних джерел

1. Философский энциклопедический словарь. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 576 с.
2. Аристотель. Політика / Аристотель; пер. з давньогр. та перedm. О. Кислюка. – К.: Основи, 2003. – 239 с.
3. Аквінський Т. Коментарі до Аристотелевої “Політики” / Т. Аквінський; пер. з латини О. Кислюка. – К.: Основи, 2003. – 794 с.
4. Шапіро І. Демократія та громадянське суспільство / Шапіро І. // Поліс, 1992. – № 4. – С. 48–52.
5. Поппер Карл. Открытое общество и его враги / Карл Поппер. – М.: Феникс, Международный фонд “Культурная инициатива”, 1992. – Т. 1.: Чары Платона: пер. с англ. / под ред. В. Садовского. – 448 с.
6. Дьюн Д. Школа и общество: пер. с англ. / Д. Дьюн; предисловие С. Т. Шацкий. – М.: Работник просвещения. – 1922. – 48 с.
7. Lipset S. Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy // American Political Science Review. – 1959. – № 53 (1). – Р. 77.
8. Хантингтон С. Будущее демократического процесса: от экспансии к консолидации // Третья волна: Демократизация в конце XX века [пер. с англ. Л. Ю. Лапшиной]. – М.: РОССПЭН, 2003. – С. 315–335.

References

1. Filozofskij jenciklopedičeskij slovar'. – M.: INFRA-M, 2006. – 576 s.
2. Arystotel'. Polityka / Arystotel'; per. z davn'ogr. ta peredm. O. Kysljuka. – K.: Osnovy, 2003. – 239 s.
3. Akvins'kyj T. Komentari do Arystotelevoi' "Polityky" / T. Akvins'kyj; per. z latyny O. Kysljuka. – K.: Osnovy, 2003. – 794 s.
4. Shapiro I. Demokratija ta gromadjans'ke suspil'stvo / Shapyro I. // Polis, 1992. – № 4. – S. 48–52.
5. Popper Karl. Otkrytoe obshhestvo i ego vragi / Karl Popper. – M.: Feniks, Mezhdunarodnyj fond "Kul'turnaja iniciativa", 1992. – T. 1.: Chary Platona: per. s angl. / pod red. V. Sadovskogo. – 448 s.
6. D'jui D. Shkola i obshhestvo: per. s angl. / D. D'jui; predislovie S. T. Shackij. – M.: Rabotnik prosveshhenija. – 1922. – 48 s.
7. Lipset S. Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy // American Political Science Review. – 1959. – № 53 (1). – R. 77.
8. Hantington S. Budushhee demokraticeskogo processa: ot jekspsansii k konsolidacii // Tret'ja volna: Demokratizacija v konce XX veka [per. s angl. L. Ju. Lapshinoj]. – M.: ROSSPJeN, 2003. – S. 315–335.

Marchenko O. V., Doctor of Philosophy, head of Chair of Social and humanitarian disciplines Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs (Ukraine, Dnepropetrovsk), lina728@ukr.net,
Bondarenko M. O., student of the Dnepropetrovsk State University of Internal Affairs (Ukraine, Dnepropetrovsk), lina728@ukr.net

The idea of democracy in Ukraine: philosophical and legal reflection

On the basis of legal and philosophical reflection concerning the genesis of democracy and the laws of its development in the post-industrial societies justified directions and priorities of social transformations in Ukraine at the present stage, we have proved the need not only a theoretical understanding of the phenomenon of democracy and integral historical and legal analysis of the ontological foundations and sociocultural algorithms implementation in Ukrainian reality.

Keywords: democracy idea, democracy principles and values, law philosophy, legal consciousness and culture, Ukrainians mentality, civil society, law supremacy, rights and freedoms of citizens.

Марченко Е. В., доктор философских наук, заведующая кафедрой социально-гуманитарных дисциплин, Днепропетровский государственный университет внутренних дел (Украина, Днепропетровск), lina728@ukr.net,

Бондаренко М. А., студентка, Днепропетровский государственный университет внутренних дел (Украина, Днепропетровск), lina728@ukr.net

Idea of democracy in Ukraine: philosophical and legal reflection

На основании философско-правовой рефлексии относительно генезиса демократии и закономерностей ее развития в постиндустриальных обществах обосновано направления и приоритеты общественных трансформаций в Украине на современном этапе, доказана необходимость не только теоретического осмысления феномена демократии, а и целостного историко-правового анализа онтологических оснований и социокультурных алгоритмов воплощения его в украинских реалиях.

Ключевые слова: идея демократии, принципы и ценности демократии, философия права, правосознание и правовая культура, ментальность украинского народа, гражданское общество, верховенство права, права и свободы граждан.

* * *

УДК 1016316.3

Сила В. Г.
аспірант кафедри гуманітарних дисциплін,
Чернігівський державний інститут
економіки та управління
(Україна, Чернігів), vladsila@mail.ru

КОНЦЕПТ ГРОМАДИ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ТА СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Висвітлено результати аналізу специфіки тлумачення поняття “громада” в сучасному суспільствознавстві, розкрито його методологічний потенціал як інструменту побудови соціально-філософських теоретичних конструктів. Феномен громади знаходить свій вияв на практичному рівні як соціально-історичне формування, сучасна форма соціального буття та самоорганізації людей, навколо якої вибудовується соціальне життя індивіда. На теоретичному рівні громада розглядається як семантико-символічний світоглядний конструкт, архетип ідеальної моделі взаємодії людей, що має духовно-екзистенційні засади. Концепт “громада” в сучасних умовах стає ефективним репрезентантом соціального в усій його складності, суперечливості і цілісності.

Ключові слова: громада, громадянське суспільство, соціальна спільнота.

Початок другого десятиліття ХХІ ст. засвідчив, що актуальні питання суспільної трансформації України все ще залишаються невирішеними. Більше того, українське суспільство опинилося перед новими проблемами, від подолання яких залежить його подальша доля. Мова йде про невизначеність стратегій суспільного поступу, загрозу суспільного розколу, повільний розвиток громадянського суспільства та інші труднощі, які перешкоджають курсу України на демократизацію.

Аналіз характеру суспільних трансформацій сучасної України потребує розробки нових концептів, здатних здійснити їх всебічну теоретичну репрезентацію. До таких належить концепт громади, який визначає соціальну картину життя як у плані його конституювання, так і в аспекті його концептуалізації. Тема громади виступає новітнім ефективним епістемологічним полем відтворення та конструювання складних процесів соціальної реальності, “створює одну із важливих передумов для розуміння динаміки соціальності і побудови динамічних онтологій” [5, с. 15], водночас в Україні вона має давню традицію, врахування якої сприятиме ефективнішому осмисленню вітчизняної соціальної дійсності.

Вже при першому наближенні до цього терміну та похідних від нього термінів “громадське”, “громадя-